

INGEN PARTIKRIS TROTS ALLT?

GISSUR Ó ERLINGSSON OCH MIKAEL PERSSON

Den representativa demokratin är i praktiken en partidemokrati (SOU 2000:1: s. 29).

From the very first writings on political parties up until the present, the demise of the political party has been predicted in some form or other (Dalton med flera 2011: 215).

På 1990-talet dominerades svensk partiforskning av tämligen dystra besked. År 1995 ägnade *Statsvetenskaplig tidskrift* ett temanummer åt ämnet ”Partiernas kris” (se Bäck 1995; Håkansson 1995; Pierre & Widfeldt 1995). År 2000 hade SNS Demokratiråds rapport titeln *Demokrati utan partier*, i vilken partiernas bekymmer stod i huvudfokus. Bland annat gjorde författarna här en enkel framräkning med grund i partiernas medlemförluster mellan 1991 till 1999, och drog slutsatsen att medlemstalen skulle vara nere på noll år 2013 förutsatt att trenden skulle komma att hålla i sig. Dessutom tangerade en av diskussionspunkterna i Demokratiutredningens slutbetänkande (SOU 2001:1) partiernas kris, där en av slutsatserna blev att ”[f]ör att stärka den representativa demokratin måste partierna utveckla både idéer och arbetsformer som svarar mot medborgarnas behov och krav”.

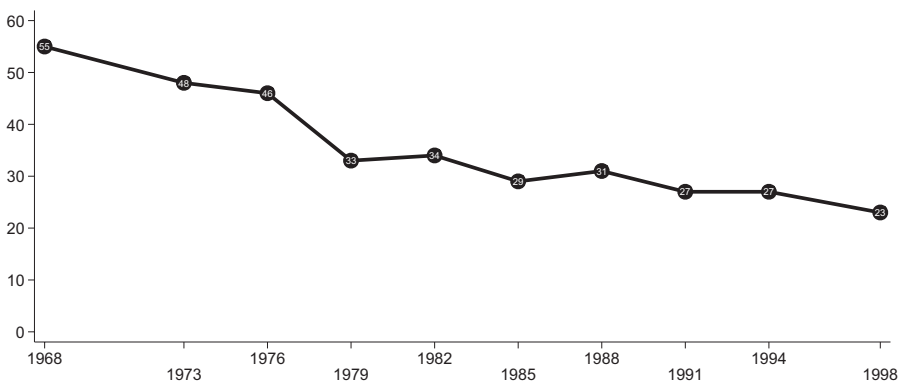
Den bild som forskarna målade upp av partier i kris tog sig också uttryck i medborgarnas stigande skepsis gentemot partierna. Kring millennieskiftet kunde man i Valundersökningarna notera en djupt nedslående trend: från 1960-talet fram till och med slutet på 1990-talet var utvecklingen tydligt negativ. Från att ha åtnjutit ett förhållandevis starkt förtroende, fullkomligt rasade medborgarnas tillit till partierna över en trettioårsperiod (figur 1).

Bilden av förtroendekris har fortsatt starkt fäste i svensk offentlig debatt. Detta gäller såväl i vissa debattartiklar, ledarstick som nyhetsrapportering. Som illustration kan noteras att ett av landets största bildningsförbund, ABF, så sent som i februari 2014 marknadsförde ett seminarium med orden: ”Sedan 10-20 år tillbaka har människors förtroende och intresse för partierna sjunkit. Medlemsantalet sjunker, liksom valdeltagandet och människors misstro mot systemet har ökat ...”¹

Men, hur väl stämmer egentligen en sådan verklighetsbeskrivning? Mer precist, hur står det till med partierna idag – krisar de fortfarande? Och i så fall, i vilka avseenden? Frågorna står i centrum för detta kapitel. Den har följande struktur: Först ger vi en bakgrund till partiernas uppgifter i den representativa demokratin. Därefter tittar vi närmare på två faktorer som brukar associeras med deras påstådda kris: den stora medlemsflykten och partiernas anseende bland medborgarna. Vi kommer här att presentera data över medlemsutvecklingen i partierna från val-

undersökningen och från partiernas egna redovisningar. Vidare kommer vi att presentera resultat den nationella SOM-undersökningen där ett antal frågor ställts som mäter människors attityder till de politiska partierna. Dessa frågor ställdes första gången 1999 men har nu även ställts 2013 och vi kan därför studera utvecklingen över tid. Vi avslutar kapitlet med att värdera de iakttagelser vi gör. Givet den bild vi i kapitlet ger av partiernas hälsotillstånd, vad kan vi säga om hur den svenska partidemokratien mår 2014?

Figur 1 Andel politikermisstroende medborgare (procent)

Kommentar: Andelen som svarar "delvis motsatt åsikt" eller "helt motsatt åsikt" på påståendet: "Partierna är bara intresserade av folks röster, inte av deras åsikter".

Källa: Valundersökningarna 1968-1998.

Partiets roll i den representativa demokratin

När vi pratar om politiska partier, pratar vi om den representativa valdemokratin. Som Sören Holmberg (1999) påpekat har den representativa demokratin aldrig varit tänkt som ett slags substitut för det direktdemokratiska idealet. Det handlar om ett system som i sin design mycket medvetet bygger på en idé om *arbetsdelning* och *specialisering* (jämför Manin 2002): efter en allmänt accepterad valprocedur ges en mindre grupp individer förtroendet att under en begränsad tidsperiod fatta bindande beslut å det övriga samhällets vägnar. Systemets legitimitet bygger alltså på att medborgarna frivilligt upplåter rätten att bestämma i gemensamma angelägenheter till en elit. Beslutsfattarna står emellertid under medborgarnas kontroll genom att dels blir tillsatta av medborgarna, dels kan avsättas efter en demokratiskt accepterad valprocedur (Esaiasson 2002).

En realist skulle därför beskriva den representativa demokratin i termer av *en villkorad maktkoncentration* (Petersson med flera 1996: 34), där *ansvarsutkrävande*

i allmänna val – möjligheten att underkänna eller godkänna styrande eliter – är avgörande. Det är svårt att tänka sig en annan realistisk och demokratiskt legitim ordning än den representativa demokratin när det gäller att få till stånd ett system som både förmår att väga samman samtliga medborgares preferenser och ansvaret för fattade beslut tydligt.

Det är här som partierna äntrar scenen. De moderna partiapparaternas framväxt hänger intimt samman med idén om det representativa systemet som det beskrivits ovan. Det råder samstämmighet om att det moderna partiet är en 1800-talsuppfinnning (Sartori 1976). Uppkomsten av moderna partier markerar därmed inträdet till det Robert A. Dahl (1989) kallade ”demokratin andra transformation”: här övergavs nämligen direktdemokratiska ideal till förmån för ett representativt system inom ramen för nationalstater (Manin 2002).

Och det är också här som idén med den representativa demokratin möter huvudpoängen med de politiska partierna. Med tiden har de nämligen kommit att fylla avgörande funktioner i (och närmast varit synonyma med) representativ demokrati. Dessa funktioner har med tiden blivit nödvändiga för att skänka det representativa systemet legitimitet. Moderna demokratier är i grunden partidemokratier som förutsätter existensen av välutvecklade partiapparater.

Partiernas legitimitet kan sägas ligga i att de – genom att väga samman och förmedla de åsikter, viljor och önskemål som finns bland medborgarna ett givet samhälle – är *länkar* mellan medborgarna och de representanter som fattar kollektivt bindande beslut i valda församlingar på olika nivåer. Partiernas betydelse sammanfattas bra i Demokratiutredningens slutbetänkande (SOU 2000:1: s. 29): ”De politiska partierna har en nyckelroll för mobilisering, debatt, kontroll och ansvarsutkrävande. Ingen kan ersätta dem i rollen av att samla ihop och kanalisera opinioner. De är överlägsna när det gäller att föra och väga samman åsikter och uppfattningar till helhetsorienterade politiska plattformar.” Det är alltså själva *potentialen* att koppla samman medborgarnas åsikter, viljor och önskemål till politiskt beslutsfattande om hur våra gemensamma resurser ska användas – och därmed skänka legitimitet åt de politiska besluten – som motiverar partiernas centrala roll i demokratiska system. Flera introduktioner i ämnet har sammanfattat partiernas uppgifter på ett pedagogiskt sätt (se Erlingsson et al. 2005; Bäck & Möller 2003; Petersson et al. 2000). Sammanfattningarna brukar framhålla följande tre huvuduppgifter:

- 1) Att *artikulera* och *aggregera*. Partierna bör ha förmågan att plocka upp de preferenser, synpunkter och behov som rör sig bland medborgarna och föra in dessa på den politiska dagordningen. De bör aktivt fånga upp opinioner, omformulera dessa till politiska förslag och åtgärder, för att därigenom representera de olika politiska strömningar som finns inom befolkningslagren. Detta är partiernas *artikuleringsfunktion*. I nästa steg handlar det om att försöka göra prioriteringar mellan alla de olika mål som de skilda medborgaropinionerna ger upphov till. Från ett stort antal motstridiga intressen ska partier formulera strategier för

att kunna väga samman dessa intressen till ideologiskt sammanhållna politiska ”paket”. Detta är partiernas *aggregeringsfunktion* som skiljer dem från rena intressegrupper.

- 2) Att *kanalisera*. Partierna bör fungera som kanaler såväl uppåt som nedåt i det politiska systemet. ”Uppåtkanalen” täcks in av den föregående punkten då den handlar om artikulerings- och aggregeringsfunktionerna: att forma medborgarnas synpunkter och önskemål till konkreta politiska beslut. ”Nedåtkanalen” är emellertid annorlunda. Här handlar det om partiernas förmåga att *förankra* svåra politiska beslut bland sina medlemmar och medborgarna, att skapa förståelse för politikens villkor för att därmed *legitimera* bekymmersamma politiska avvägningar för såväl partimedlemmar som medborgare.
- 3) Att *fostra, aktivera och rekrytera*. Det är viktigt att inte bara tänka på partier som rena avspeglings- och konfliktsystem. Om artikulering, uppåtkanalisering och aggregering vore partiernas enda funktioner skulle man teoretiskt kunna konstruera ett system helt utan partier, där folkomröstningar eller opinionsmätningar registrerar medborgarnas önskemål, och byråkratier utarbetar system för att implementera dessa. I en demokrati ställs emellertid krav på att medborgarnas önskemål bör vara grundade i debatt och eftertanke. Här fyller politiska partier minst tre viktiga funktioner. (i) Att vara mötesplatser där medborgarna *socialiseras* till politisk medvetenhet och där man stimulerar till politisk debatt. (ii) Som arenor har partierna också en *aktiveringsfunktion*, de är viktiga för medborgarnas samhällsengagemang och politiska ansvarstagande. (iii) Kopplat till dessa socialiserings- och aktiveringsfunktioner har partierna även en *rekryterings- och utbildningsfunktion*. De ska nämligen rekrytera och skola kandidater som ska styra morgondagens samhälle.

Intressant för vårt ärende här, är att man inom partiforskningen på 1990-talet (och delvis i början av 00-talet) ingående diskuterat partikrisen. Mer precist ställde man frågor huruvida – och i så fall i vilken utsträckning – partierna har fått problem att fullgöra dessa kärnfunktioner. Framöver nöjer vi oss med att titta närmare på två faktorer som traditionellt har kopplats samman med partiernas stigande problem: medlemstappet och partiernas anseende bland medborgarna, faktorer som kan sägas utgöra hyggliga uppskattningar för partiernas legitimitet ute i samhället.

Dräneringen på medlemmar har avstannat

Historiskt sett – och inte sällan i offentlig debatt – har höga medlemstal ansetts ha ett inneboende egenvärde i sig självt. Det är inte märkligt. Ett stort medlemstal signalerar viss status: att många kan tänka sig besväret att betala medlemsavgift visar på partiets relativa styrka visavi de konkurrenter som har färre medlemmar. Men det har – historiskt sett – funnits betydligt viktigare skäl till höga medlemstal. För

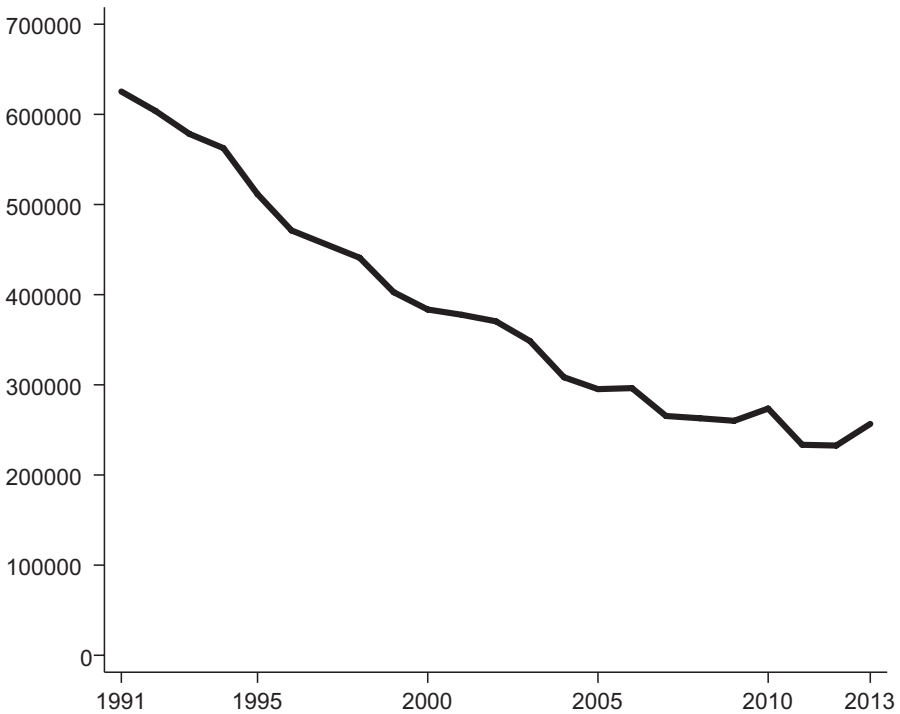
det första har man behövt medlemmarna som ett slags ambassadörer för partiet. Medlemmarnas roll som opinionsbildare genom utdelare av flygblad, dörrknackning och torgmöten har generellt hävdats ha varit viktiga instrument i exempelvis valrörelser. För det andra har man behövt medlemmarna som ett slags opinionsmätningens instrument. Medlemmarna har traditionellt varit viktiga för partiledningen på så vis att de kunnat ge partiet en uppfattning om vilka stämningar som rör sig bland väljarna, ute på arbetsplatserna och bland grannarna i närområdet. Partierna var förr ekonomiskt beroende av medlemmarna, då partiernas finansiering till stor del bestod just av medlemsavgifter.

Idag är det framförallt i statusavseende som partierna kanske skulle önska sig många medlemmar. Men, man behöver knappast många medlemmar som ambassadörer för partiet längre. Kampanjerna har förändrats en hel del, och sannolikt när man mer effektivt ut med sina budskap via köpta reklamplatser eller starka personligheter som kommunicerar sitt budskap via tv eller andra medier. Man behöver inte heller höga medlemstal för att plocka upp vilka åsikter det är som rör sig ute bland medborgarna – detta kan man sköta genom opinionsmätningar, fokusgrupper och/eller i sociala nätverksmedier (jämför Blyth och Katz 2005: 40; Seyd och Whiteley 2004: 358, 363; se även Gilljam och Möller 1996; Pierre och Widfeldt 1995). Slutligen behöver man inte heller några större medlemsskaror för ekonomins skull. Sedan 1965 har de svenska partierna suttit i den synnerligen gynnsamma situationen att de själva kunnat besluta om partistödets omfattning. Partierna har med tiden ökat sin finansieringsandel med skattepengar när medlemsdelen sjunkit. Medlemsavgifterna svarar idag för mindre än 10 procent av partiernas intäkter (jämför Kölln 2014; Hjertqvist 2013; SOU 2004:22: s. 34f, s. 44f).

Men hur ser då partiernas medlemsutveckling ut? För nästan tio år sedan blickade Olof Petersson (2005) tillbaka på Demokratirådets rapport (2000) och skrev: ”Demokratirådet 2000 fann bland annat att partiernas medlemsbas minskade i snabb takt. Under 1990-talet hade antalet partimedlemmar reducerats med ungefär en tredjedel. Om den nedåtgående trenden fortsatte i samma takt skulle partierna inte ha en enda medlem kvar inom något drygt årtionde. Demokratirådet resonerade om olika framtidsscenarier, men varje prognos för den fortsatta medlemsutvecklingen var osäker.” (Petersson 2005:1). Så, hur har det då gått sedan Petersson med fleras (2000) dystopiska prognoser? Vi vet förstås att partierna inte blev medlemslösa år 2013. Faktum är att medlemstappet började tappa tempo vid millennieskiftet. Som figur 2 ger vid handen har utvecklingen varit relativt stabil under de senaste åren.

Figuren är baserad på siffror som partierna själva rapporterat. Det saknas en helt och hållet tillförlitlig sammanställning över partiernas medlemmar, och de data grafen är baserad på innehåller vissa luckor för vissa partier enstaka år. Emellertid utgör detta, så vitt vi vet, det mest tillförlitliga datamaterialet över partimedlemmar. Men mot bakgrund av att det finns vissa felkällor ska små förändringar tolkas med försiktighet.

Figur 2 Antal partimedlemmar i Sverige 1991-2013

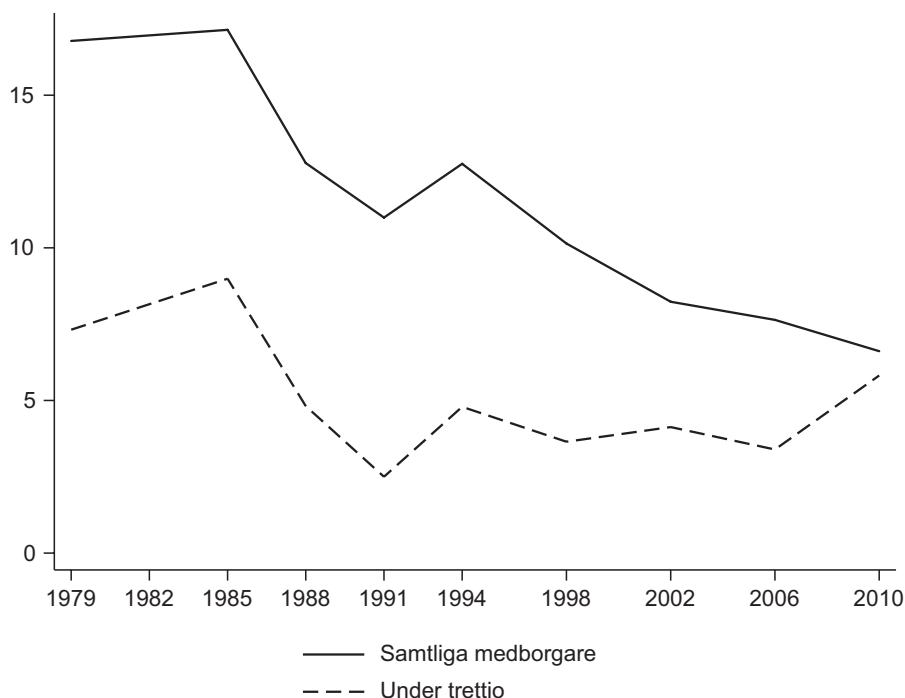

Kommentar: Antal partimedlemmar som redovisats av partierna själva.

Källa: Wikipedia, http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_politiska_partier_i_Sverige_efter_antal_medlemmar

Men denna stabilisering kanske bara är temporär, och vi ska vänta oss ytterligare medlemsminskningar? Likt Petersson med flera (2000) gav sig på en prognos om framtiden – skulle vi kunna säga något kvalificerat och initierat om vad man kan förvänta sig om medlemsutvecklingen i framtiden? En kritisk fråga för partierna är härvidlag förstås om de förmår göra sig attraktiva för nya unga medlemmar. I Valundersökningarna har man sedan många år tillbaka ställt frågor om partimedlemskap. Grafen nedan visar trenden över tid bland unga under 30, och i hela befolkningen, sedan 1979. Intressant här är att nedgången ser ut att ha avstannat bland ungdomar.²

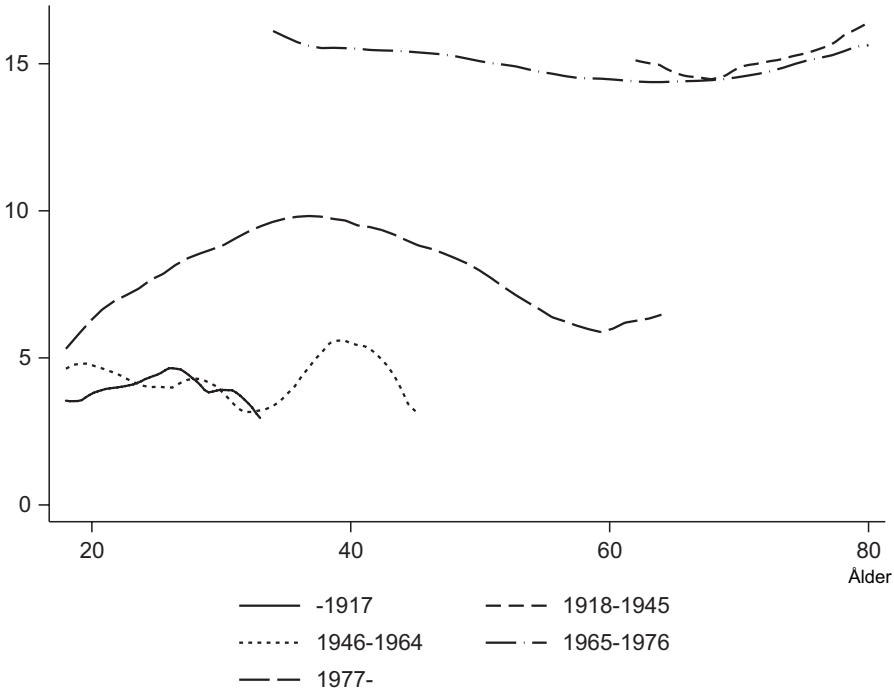
Figur 3 Andel partimedlemmar bland unga medborgare och samtliga medborgare, Sverige 1979-2010 (procent)

Kommentar: Figur från sidan 41 i Lindberg & Persson (2013).

Källa: Valundersökningarna 1960-2010.

Ett annat sätt att illustrera detta är att jämföra olika generationers nivåer av partimedlemskap när de var i olika skeden i livet. Grafen nedanför visar just andelen partimedlemmar bland individer födda under olika perioder när de var i olika åldrar. Nedgången är stark om man jämför de äldre generationerna med varandra. Men den yngsta generationen i grafen, de födda efter 1976, visar upp en andel partimedlemmar som väl är i nivå med den föregående generationen. Det innebär att den minskning av medlemsbasen som vi sett under de senaste decennierna beror på en generationsväxling i populationen snarare än att yngre blivit allt mindre engagerade i partier. Äldre generationer (där fler var partiaktiva) försvinner och ersätts med yngre generationer (där färre är aktiva i politiska partier).

Figur 4 Andel partimedlemmar inom fem generationer (procent)

Källa: Valundersökningarna 1960-2010.

Vår något försiktiga tolkning är denna: när det kommer till framtida medlemsutveckling, finns anledning att tona ned krisretoriken en aning. Utan att gå i något slags "Bagdad Bob-fälla", hävdar vi att det finns utrymme för viss optimism, eller i vart fall ingen anledning till pessimism eller alarmism. Det dramatiska raset vi såg på 1990-talet har planat ut. Andelen partimedlemmar har stabiliserat sig på en lägre nivå. En tendens till viss vändning kan till och med skönjas bland unga. Sålunda, partierna är inte omedelbart utrotningshotade som medlemsorganisationer. Vi ska heller inte förvänta oss att de utrotas på längre sikt. Sett till denna aspekt finns ingen omedelbar kris att tala om.

Förtroendet för partierna har stärkts

Minns vår introducerande figur 1 – medborgarnas tilltro till partiernas genuina vilja att lyssna till deras synpunkter åkte käpprätt ned i källaren mellan 1968 och 1998. I slutet av 1990-talet var det bara ungefär var fjärde medborgare som valde att ta avstånd från påståendet att partier är ganska ointresserade av väljarnas krav och

önskemål, att partierna i själva verket bara är ute efter deras röster. Det var säkert med det förtroendefallet i bakhuvudet som Demokratirådet bad SOM-institutet ställa en rad frågor om medborgarnas syn på partierna år 1999. De frågor som då ställdes har inte upprepats sedan dess. Förrän nu. Vi har nämligen bitt SOM-institutet upprepa de frågor som ställdes 1998 när trenden för förtroendet för partierna, visar det sig, träffade botten. I tabell 1 redovisar vi andelen som anser att partierna fullgör respektive uppgift på ett "ganska bra" eller "mycket bra" sätt.

Tabell 1 Attityder till hur partierna fungerar 1999 och 2013 (procent)

	1999	2013	differens
Ta ansvar för svåra och långsiktiga beslut	25	33	+8
Ge medlemmarna inflytande över partiets politik	19	30	+11
Ta fram lämpliga personer till förtroendeuppdrag	25	34	+9
Föra fram medborgarnas krav och önskemål	28	37	+9

Kommentar: Svartalternativen var "Mycket bra", "Ganska bra", "Ganska dåligt" och "Mycket dåligt". Andel som anser att partierna sköter respektive funktion "ganska bra" eller "mycket bra". "Vet ej"-svar har exkluderats. Antalet svarande varierar mellan 1 079 och 1 320 år 1999 och mellan 898 och 1 279 år 2013.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1999 och 2013.

Närmare bestämt har deltagarna i den nationella SOM-undersökningen 2013 fått besvara frågor om hur väl de anser att de politiska partierna a) tar ansvar för svåra och långsiktiga beslut, b) ger medlemmarna inflytande över partiets politik, c) tar fram lämpliga personer till förtroendeuppdrag och d) för fram medborgarnas krav och önskemål. På samtliga fyra frågor är svaren mer positiva 2013 än de var 1999. Det är ungefär tio procentenheter fler som anser att partierna utför de olika funktionerna bra idag jämfört med 1999. Emellertid återfinns dock fortfarande de flesta svar på den nedre delen av skalan. Med andra ord är det fler som tycker att partierna fungerar dåligt än det är som tycker att de fungerar bra. Men trenden är klart positiv. Det bekräftar vad vi sett från andra undersökningar – den negativa utvecklingen vad det gäller synen på de politiska partierna tycks ha stannat av, och rentav vänt uppåt vad gäller vissa aspekter, under de senaste åren. För att citera Oscarsson och Holmberg (2011: 7):

Förtroendet för politik ökade drastiskt i Sverige mellan 2006 och 2010. I själva verket har svenska väljares förtroende för politik varit på uppgång i närmare tio år. Politikerförtroendet är tillbaka på samma nivå som det var på mitten på 1970-talet. Med alla de traditionella indikatorerna står valdemokratin mycket stark.

Vi kan alltså avblåsa de allra mest alarmistiska tongångarna om att läget för partierna skulle bli värre för varje år. Även om människor har relativt lågt förtroende för partier jämfört med andra institutioner (se Weibulls bidrag i denna volym), och trots att attityderna till partierna överlag är mer negativa än positiva, har deras anseende faktiskt stärkts betänkligt sedan det sena 1990-talets förtroendekris.

Partikrisen nyanserad: från Pateman till Schumpeter?

Att skriva om partiernas kris eller nära förestående död har närmast varit en egen genre, ända sedan man började forska om politiska partier. Som Dalton med flera (2011: 215) skriver: "From the very first writings on political parties up until the present, the demise of the political party has been predicted in some form or other". I det sammanhanget gör Mats Bäck och Tommy Möller (2003) ett viktigt påpekande, en enkel iakttagelse som ofta förbises och som därför tål att upprepas. Den ständigt uppblossande debatten om partiernas kris är perspektivlös eftersom svenska forskare åtminstone sedan 1960-talet har tävlat om att oroa sig för partiernas framtid. Därför, menar vi, krävs en del eftertanke för när man bestämmer sig för att kasta sig in i en diskussion om "partiernas kris". Debattörer bör vara noga med att specificera *i vilka avseenden* man menar att partierna krisar, och man bör vara grundad i så *tillförlitliga* och så *färska data* som möjligt. Mot bakgrund av att partierna har en så stark maktposition idag (via kopplingen till de resurser som finns i stat, landsting och kommuner), och en så solid finansiering, är det kanske inte så farligt att partierna av idag har färre medlemmar än tidigare?

De flesta är numera överens om att masspartierna (eller "folkrörelsepartierna" som de ibland kallas i svensk kontext, jämför Gidlund 1989, 2004) – ersatts av något som allt mer liknar professionaliserade partiorganisationer (alternativt "kampanjpartier", "väljarpartier", eller "mediapartier", se t.ex. Soininen & Etzler 2006; Blyth & Katz 2005; SOU 2004:22; Gidlund 2004; Bäck & Möller 2003; Gidlund & Möller 1999; Gilljam & Möller 1996). En möjlig tolkning, utifrån våra data, är att medborgarna alls inte var särskilt förtjusta i denna utveckling fram till och med slutet av 1990-talet. Men kanske har vi, sedan 1998 och framåt, sett en utveckling mot att medborgarna successivt börjat anpassa sig till och acceptera de former och funktioner våra partier allt mer kommit att anta? Kanske har en nostalgisk längtan efter folkrörelsepartiets Shangri La avtagit? Och acceptansen för ett system dominerat av allt mer professionaliserade partier, som kanske till och med antar kartelliknande former (jämför Hagevi 2014), ökat?

En sådan tolkning äger viss rimlighet, menar vi, om den läses i ljuset av – och parallellt med – de data om medborgarnas demokratiuppfattningar som Esaïasson med flera (2010) har analyserat. I syfte att fånga folkets syn på demokrati lät de respondenterna svara på om de sympatiserade med valdemokrati (att medborgarna bör främst påverka politiken genom att rösta på partier och politiker som ska sköta beslutsfattandet) eller deltagardemokrati (att medborgarna bör vara aktiva

även mellan och kontinuerligt för fram sina uppfattningar via namninsamlingar, uppvaktningar, aktioner och demonstrationer). Vad avser stödet för valdemokrati å ena sidan och deltagardemokrati å den andra, skedde en rejäl förändring mellan 2001 och 2010. Stödet för valdemokratin ökade kraftigt. Visserligen föredrog en majoritet valdemokrati över deltagardemokrati redan 2001 (56 procent tog ställning för valdemokratin och 44 procent för deltagardemokratin). Emellertid hade andelen valdemokrater 2010 stigit till hela 71 procent, medan andelen deltagardemokrater sjönk till 29 procent.

Med andra ord anser de allra flesta att den representativa demokratin fungerar bäst om medborgarnas inflytande kanaliseras via de politiska partierna och utan en hög grad av aktivt medborgerligt inflytande. Och människors syn på hur väl partierna kan klara av att spela den rollen blir alltså, som vi demonstrerat i kapitlet, allt mer positiv. Vi menar därför att det är empiriskt och realpolitiskt fel att beskriva partierna som att de är i kris och utvecklingen som stadigt negativ. Tvärtom har vi i Sverige, i ett internationellt perspektiv, relativt högt politikerförtroende och valdeltagande – indikationer på att partierna sköter sin roll som länk mellan folket och eliten på ett förhållandevis tillfredsställande sätt. Denna beskrivning av sakernas tillstånd borde helt klart kunna ha ett bättre fäste i offentlig debatt för att mer korrekt återge bilden av förtroendet för politiker och partier. Bilden av en förtroendekris för svensk politik laggar med åtminstone 15 år.

Avslutningsvis, att resonera om presumtiva partikriser är att balansera på slak lina. Å ena sidan riskerar debattörer att ”ropa varg” (och fastslå partikris utan starkt empiriskt stöd) eller ägna sig åt avancerat ”Bagdad Boberi” (och vifta bort farhågor om partiernas problem utan att ta hänsyn till alla aspekter av problemkomplexet). Vi har huvudsakligen här försökt påvisa att det förstnämnda sättet att resonera är felaktigt. Det betyder *inte* att vi *inte* ser en del bekymmer hos våra partiorganisationer. Därför vill vi helt kort runda av med att säga några ord om i vilka avseenden partierna trots allt tycks ha vissa problem som bör tas på allvar.

Även om det finns studier av medborgarnas uppdragsvillighet så saknas uppdaterade undersökningar av partimedlemmarnas *verkliga* uppdragsvillighet – det vill säga i vilken utsträckning partierna i slutänden lyckas hitta villiga och intresserade kandidater till de poster som måste besättas (såvitt vi kan se, har den senaste kartläggningen av detta gjorts 1999). Här behövs tveklöst mer kunskap. Hit hör också att kunskap saknas om i vilken utsträckning de politiska partierna aktivt arbetar med att ta till vara på den hyggligt stora (i enkäter uppgivna) uppdragsvillighet som finns hos befolkningen. Erbjuder man verkligen rum för alla som vill engagera sig inom politiken att göra det inom de politiska partierna? En del pekar på att partierna inte är särskilt bra på detta (se t.ex. Soininen och Etzler 2006; Nielsen 2001). Det här är viktigt mot bakgrund av att det i litteraturen om politiskt deltagande uppmärksammas allt oftare att politiskt engagemang till stor del beror på något så basalt som att personerna har blivit tillfrågade om de vill delta (jämför Teorell 2003).

Tidigare forskning har nämligen uppmärksammat en paradox: partierna upplever stigande problem med att hitta uppdragsvilliga kandidater. Samtidigt tycks uppdragsvilligheten bland medborgarna någorlunda konstant över tid (t.ex. Nielsen 2001), och ett problem är att många av de uppdragsvilliga partimedlemmarna *intends* fått frågan av partierna om de kan tänka sig att ta på sig ett förtroendeuppdrag (jämför Erlingsson med flera 2012). På så vis kan partierna i sig själva sägas utgöra ett slags rekryteringshinder – ett argument som återkommer hos exempelvis Soininen och Etzler (2006), Ringkjøb (2004) och Saglie (2002).

Det där är en sjukdomsinsikt som våra partier nog bör ta till sig i större utsträckning än vad som förefaller vara fallet idag. För, partiernas egen problembeskrivning – att medborgarna har blivit individualistiska och vänt dem ryggen (jämför Buch Jensen 2000) – kanske inte alltid stämmer särskilt bra. Det kan faktiskt vara tvärtom – att partierna mer eller mindre omedvetet vänt civilsamhället och sina egna medlemmar ryggen (jämför Katz och Mair 1995; Håkansson 1995)? Partierna är inte längre beroende av medlemsavgifter eller ideellt engagemang, och har därför inga incitament att ha många medlemmar. Men ändå, trots allt måste tillräckligt många rekryteras för att fylla valsedlarna inför val. En rimlig följdfråga är därför i vilken utsträckning dagens rekryteringsarbete består av att partiaktiva – kanske mänskligt nog – vänder sig till individer som på många sätt liknar dem själva (jämför Nielsen 2001: 193). Sådana mekanismer i dagens rekryteringsarbete skulle kunna förklara dels skev social representativitet i våra folkvalda församlingar (där kvinnor, unga, samt utrikes födda är underrepresenterade, se exempelvis Persson och Öhrvall 2008), dels att man i nomineringsarbetet inte förmår se den uppdragsvillighet som potentiellt trots allt finns i partierna. Det existerar sannolikt ett stort antal uppdragsvilliga individer vars engagemang partierna skulle kunna väcka med större ansträngningar i form av uppsökande verksamhet och med särskild inriktning mot underrepresenterade grupper.³

Noter

- ¹ Seminariet arrangerades 13 februari 2014 av ABF och hette ”Partiernas kris – demokratins kris?” <http://abfstockholm.se/event/2014/02/partiernas-kris-demokratins-kris/>
- ² Resonemanget bygger på Lindberg och Persson (2013).
- ³ Detta budskap är inte nytt. Det lyfts bland annat fram i Kommundemokrati-kommitténs slutbetänkande, *Att vara med på riktigt* (SOU 2001:48). Resultaten i Erlingsson med fleras (2012) undersökning visar att det är värt att upprepa.

Referenser

- Blyth, Mark och Richard S. Katz (2005). "From Catch-all Politics to Cartelisation: The Political Economy of the Cartel Party", *West European Politics* 28(1), 33–60.
- Buch Jensen, Roger (2000). *Lokale partiorganisationer*. Odense: Syddansk universitet, Odense universitetsforlag.
- Bäck, Henry (1995). "Partikrisen, den nya politiken och den nya högern" *Statsvetenskaplig tidskrift* 98(1), 51–55.
- Bäck, Mats och Tommy Möller (2003). *Partier och organisationer*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Dahl, Robert A. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven & London: Yale University Press.
- Dalton, Russel J., David M. Farrell, och Ian McAllister (2011). *Political Parties and Democratic Linkage: How Parties Organize Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Erlingsson, Gissur, Anders Håkansson, Karl Magnus Johansson och Ingvar Mattson (2005). *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.
- Erlingsson, Gissur, Mikael Persson och Richard Öhrvall (2012). "Den motvilligt engagerade altruisten", *Statsvetenskaplig tidskrift* 114(2), 185–205.
- Esaiasson, Peter (2002). "Den representativa demokratin som det goda styrelse-kicket", *Statsvetenskaplig tidskrift* 105(3), 208–213.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam och Mikael Persson (2011). "Medborgarnas demokratiuppfattningar", i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Gidlund, Gullan (2004). "Folkrörelsepartiet och kunskapsamhället", i Olof Ruin (red.) *Politikens ramar och aktörer: en vänbok till Ingvar Carlsson*. Stockholm: Hjalmarsson och Högberg förlag.
- Gidlund, Gullan och Tommy Möller (1999). *Demokratin trotjänare*. SOU 1999:30. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Gilljam, Mikael och Tommy Möller (1996). "Från medlemspartier till väljarpartier", i SOU 1996:162 *På medborgarnas villkor: en demokratisk infrastruktur*. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Hagevi, Magnus. (2014). "Kartellisering i nytt ljus: Slutsatser". *Statsvetenskaplig tidskrift* 116(1): 159-169.
- Hjertqvist, Oscar (2013). *Det politiska bidragsberoendet – finansieringen av Sveriges politiska partier*. Stockholm: Timbro.
- Holmberg, Sören (1999). *Representativ demokrati*. SOU 1999:64. Stockholm: Fritzes.
- Håkansson, Anders (1995). "Kris för de svenska partierna?", *Statsvetenskaplig tidskrift* 98(1), 45–51.
- Katz, Richard S. och Peter Mair (1995). "Changing Models of Party Organization: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics* 1(1), 5–28.

- Kölln, Ann-Karin (2014). *Party decline and response: The effects of membership decline on party organisations in Western Europe, 1960-2010*. Avhandling. Twente: University of Twente.
- Lindberg, Staffan I. och Mikael Persson (2013). *Ungdomars förhållande till demokratin: En forskningsöversikt, inventering av befintliga data och analys*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Manin, Bernard (2002). *Den representativa demokratins principer*. Stockholm: SNS förlag.
- Nielsen, Peder (2001). ”På och av – om uppdragsvillighet, rekrytering och avhopp i den kommunala demokratin”, i SOU 2001:48 *Att vara med på riktigt*. Stockholm: Fritzes.
- Oscarsson, Henrik och Sören Holmberg (2011). *Åttapartivalet*. Stockholm: SCB.
- Pierre, Jon och Anders Widfeldt (1995) ”Partikris i Sverige?” *Statsvetenskaplig tidskrift* 98(1),
- Persson, Jessica & Richard Öhrvall (2008). *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007. En rapport om politikerantal och representativitet*. Stockholm: Integrations- och Jämställdhetsdepartementet, Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.
- Petersson, Olof, Jörgen Hermansson, Michelle Michelletti och Anders Westholm (1996). *Demokrati och ledarskap*. Demokratirådets rapport 1996. Stockholm: SNS.
- Petersson, Olof, Gudmund Hernes, Sören Holmberg, Lisa Togeby och Lena Wängnerud (2000). *Demokrati utan partier*. Demokratirådets rapport 2000. Stockholm: SNS.
- Ringkjøb, Hans Erik (2004). *Partia i lokalpolitikken*. Bergen: Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen.
- Saglie, Jo (2002). ”Lokaldemokrati uten partier?”, *Nytt Norsk Tidsskrift*, 19, 300–310.
- Sartori, Giovanni (1976). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seyd, Patrick och Paul Whiteley (2004). ”British Party Members: An Overview”, *Party Politics* 10(4), 355–366.
- Soininen, Maritta och Nils Etzler (2006). *Partierna nominerar. Exkluderingsmekanismer: etnicitet och representation*. SOU 2006:53. Stockholm: Fritzes
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2001:48. *Att vara med på riktigt*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2004:22. *Allmänhetens insyn i partiers och valkandidaters intäkter*. Stockholm: Fritzes.
- Teorell, Jan, 2003. ”Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Recruitment in Sweden”, *Scandinavian Political Studies*, 26, 49–66